

FJALA E GUVERNATORIT TË BANKËS SË SHQIPËRISË

Z.SHKËLQIM CANI

NË KUVENDIN E SHQIPËRISË—29 PRILL 2003

Ekonomia shqiptare në dhjetëvjeçarin e parë të tranzicionit ka shfaqur zhvillime që kanë marrë formën e një cikli. Zbalancimet makroekonomike të viteve '91-92 e '97 janë pasuar me përpjekje për reforma dhe për rivendosjen e ekuilibrave. Si rrjedhojë e zbatimit të këtyre programeve të stabilizimit ekonomia shqiptare ka njohur ritme relativisht të larta zhvillimi, reduktim të deficitit buxhetor dhe qëndrueshmëri në çmime. Inflacioni mesatar vjetor për periudhën '98-02 prej 3.5 për qind është ndjeshëm më i ulët sesa inflacioni mesatar vjetor i vendeve të Europës Lindore e Qendrore.

I. EKONOMIA SHQIPTARE NË VITIN 2002.

I.1. ZHVILLIMET NË PRODHIM.

Ritmet e rritjes së ekonomisë shqiptare në periudhën 1998-2002 konsiderohen të larta. Megjithatë, ato kanë shfaqur një tendencë rënëse përgjatë gjithë periudhës. Banka e Shqipërisë vlerëson se ngadalësimi i normës së rritjes së ekonomisë është pasojë e:

- kryerjes jo të plotë të reformave strukturore;
- nivelit të ulët të investimeve të huaja;
- konjunkturave të pafavorshme ndërkombëtare pas ngjarjeve të 11 shtatorit 2001;
- qetësimit disi të aktivitetit ekonomik pas rritjes mjaft të lartë në vitet '98-'99.

Rritja ekonomike në Shqipëri për vitin 2002, prej 4.7 për qind, rrjedhojë e zgjerimit të sektorit privat, u mbështet kryesisht nga aktiviteti në degët e transportit, të shërbimeve dhe të ndërtimit. Sektori publik po tkurret vazhdimisht.

Megjithatë, rritja ekonomike e vitit 2002 është më e ulëta në krahasim me periudhën 1998-2002 dhe me devijim 1.3 pikë përqindjeje prej synimit të shpallur në fillim të vitit (6 për qind). Pothuaj të gjitha degët e ekonomisë kanë manifestuar ritme rritjeje më të ulëta se parashikimi, sidomos bujqësia dhe industria. Struktura e ekonomisë shqiptare, gjithashtu, po ndryshon. Është zbehur pesha e bujqësisë dhe e blegtorisë, sektorë të cilët tradicionalisht kanë mbështetur zhvillimin ekonomik, dhe po rritet kontributi i degës së tregtisë dhe të shërbimeve. Këto ndryshime strukturore janë në harmoni me zhvillimin që duhet të marrë një vend, i cili ka për objektiv integrimin në Bashkimin Europian, por vërehet që ende nuk ka rol të rëndësishëm dega e industrisë. Për të mbështetur rritje të qëndrueshme afatgjatë të ekonomisë, mendojmë se ka rëndësi që autoritetet qeveritare të shohin me përparësi nxitjen e prodhimit industrial.

Prodhimi bujqësor për vitin 2002 u rrit me 2.1 për qind. Prej kohësh bujqësia nuk kontribuon më me 50 për qind në ekonominë e vendit, por ndjeshëm më pak. Duket se ritmi i rritjes së kësaj dege nuk mund të mbështetet vetëm në aspektin ekstensiv të saj. Është e nevojshme që në këtë sektor të bëhen rregullime, të cilat do të çojnë në rritje të produktivitetit. Problemet në bujqësi kanë të bëjnë me: copëzimin e tokës dhe me konfliktet lidhur me pronësinë mbi të, gjë që nuk lejon investimet afatgjata në këtë sektor; mungesën e investimeve në teknologji; infrastrukturën e pazhvilluar rurale dhe disnivelet e konsiderueshme nga një rajon i vendit në një tjetër; aftësitë e kufizuara konservuese të produkteve bujqësore dhe blegtorale; si dhe mbështetjen jo të mjaftueshme me financime të këtij sektori. Përveç këtyre problemeve, sektori i bujqësisë vuajti edhe nga përmytjet e vjeshtës të vitit 2002. Në këtë sektor, zhvillimi disi më i mirë i blegtorisë dhe i agroindustrisë po kompenson problemet e degës së bujqësisë.

Prodhimi industrial për vitin 2002 u rrit me 2 për qind duke patur ritmin më të ulët të rritjes në krahasim me degët e tjera. Industria, më shumë se çdo degë tjetër, ka vuajtur problemet me energjinë elektrike, të cilat janë të pranishme prej të paktën tre vjetësh. Tashmë është e qartë për të gjithë, që zgjidhja e këtij problemi është jetike për zhvillimin e vendit. Por, më duhet të theksoj që situata është edhe më shqetësuese. Nga vrojtimet që Banka e Shqipërisë ka bërë periodikisht pranë bizneseve të degës së industrisë, është theksuar se situata energjitike e vendit ka çuar në zbehje të optimizmit të zhvillimit të bizneseve për të ardhmen, që do të thotë se mund të vihet në rrezik qëndrueshmëria e rritjes ekonomike.

Dega e transportit vlerësohet të jetë rritur me 10.1 për qind duke patur ritmin më të lartë të rritjes në krahasim me degët e tjera. Ndoshta, ky sektor do të ishte rritur sa parashikimi prej 11 për qind, nëse gjatë vitit 2002, do të ishin realizuar në nivel më të mirë investimet. Investimet janë realizuar në masën 79.4 për qind të atyre të planifikuara dhe kryesisht si pasojë e intensifikimit të tyre në tremujorin e fundit të vitit.

Dega e ndërtimit vazhdon të ruajë ritme të larta rritjeje. Për vitin 2002 vlerësohet që prodhimi i kësaj dege të jetë rritur me 9.1 për qind. Megjithatë, ndërtimi po shfaq një tendencë ngadalësimi në zgjerimin e aktivitetit. Kjo është një prirje e natyrshme si pasojë e ndërtimeve të reja të shumta në 10 vitet e kaluara dhe e plotësimit të kërkesave. Por, në periudhë afatshkurtër do të ndikojnë edhe përpjekjet për formalizimin e aktivitetit të ndërtimit.

Në tërësi, rritja më e ulët ekonomike për vitin 2002 ka qenë pasojë edhe e një niveli më të ulët të investimeve të huaja dhe e tkurrjes së shpenzimeve kapitale, por edhe e zhvillimeve politike të cilat u shoqëruan me ndryshime disi të shpeshta në qeveri. Investimet e huaja direkte kanë rënë me 31 për qind në krahasim me vitin 2001. Duke patur parasysh që situata politike dhe makroekonomike e vendit është e ngjashme me atë të një viti më parë, rënia e investimeve të huaja i dedikohet mungesës të privatizimeve të objekteve strategjike, sidomos Bankës së Kursimeve dhe Albtelekomit. Nga ana tjetër, shpenzimet kapitale janë realizuar në nivele më të ulëta. Konkretisht, në vitin 2002 u kryen rreth 73 për qind e shpenzimeve kapitale të planifikuara, kundrejt 96 për qind një vit më parë. Shpenzimet kapitale faktike për vitin 2002 janë ulur me 13.8 për qind krahasuar me vitin e kaluar.

Në fund të vitit 2002 numri i të punësuarve arriti në 921 mijë vetë. Në përputhje me zhvillimin e ekonomisë dhe me ndryshimin strukturor të saj ka ndryshuar edhe struktura e punësimit në vend. Kështu, të punësuarit në sektorin bujqësor përbëjnë 57 për qind të të punësuarve gjithsej nga 71.5 për qind një vit më parë. Lëvizjet drejt qyteteve si dhe zgjerimi i sektorit privat kanë thithur pjesë të konsiderueshme të kësaj fuqie punëtore. Kështu, punësimi në sektorin privat jobujqësor zë rreth 23 për qind të punësimit gjithsej nga 11 për qind një vit më parë. Megjithatë, Shqipëria ende ka një normë të lartë papunësie prej 15.8 për qind. Zgjerimi i aktivitetit privat dhe investimet publike ende nuk janë në ritme të tilla që të gjenerojnë vende të mjaftueshme pune.

Sidoqoftë, fakti që ekonomia shqiptare ka siguruar rritje ekonomike për të pestin vit rradhazi, ka bërë që të ardhurat për frymë po ashtu të rriten. Për vitin 2002, të ardhurat për frymë të llogaritura si PBB e shprehur në dollarë, në raport me popullsinë e vendit vlerësohen mesatarisht 1500 dollarë amerikanë. Megjithëse ky nivel të ardhurash mbetet ndër më të ulët të rajonit, përsëri mund të themi që zbatimi i Strategjisë për Zhvillim Ekonomik dhe Social po jep efekte. Dërgesat e emigrantëve vazhdojnë të jenë një burim i rëndësishëm të ardhurash për familjet shqiptare. Për vitin 2002 ato kanë arritur në 606.8 milionë dollarë duke siguruar mbulimin prej 52.5 për qind të deficitit tregtar.

Ecuria e ekonomisë shqiptare në vitin 2002 ka pasqyruar edhe ndikimin e ngadalësimit të përgjithshëm të rritjes së ekonomisë botërore, sidomos të problemeve që kanë shoqëruar ekonominë e rajonit dhe të partnerëve kryesorë tregtarë.

1.2. ZHVILLIMET NË SEKTORIN E JASHTËM TË EKONOMISË DHE NË KURSIN E KËMBIMIT.

Konkurrueshmëria e ekonomisë shqiptare si në tregun e vendit ashtu edhe në atë të huaj është ende e ulët. Deficiti tregtar ka ardhur në rritje në tre vitet e fundit. Për vitin 2002, deficiti tregtar rezulton sa 24.6 për qind e PBB-së. Thellimi i deficitit tregtar është pasojë e rritjes më të lartë të importeve krahasuar me eksportet.

Vëllimi i eksporteve shqiptare u rrit në 330.2 milionë usd. Rieksportet zënë peshën kryesore të eksporteve shqiptare, prej 74 për qind, ndërsa eksportet nga prodhimi i brendshëm mbeten në nivele të ulëta. Eksportet shqiptare janë të kufizuara në prodhim lënde të parë si pasojë e moszgjerimit të kapaciteteve përpunuese në vend. Në këtë mënyrë, eksportet nga prodhimi i vendit nuk kanë mundur të shoqërohen me zgjerim investimesh dhe me krijim vendesh të reja pune. Përsa i përket rieksporteve, duket që ato kontribuojnë disi në punësim duke shfrytëzuar krahun relativisht të lirë të fuqisë punëtore në Shqipëri. Ky aktivitet përfaqëson edhe investimet më të rëndësishme prej dy shteteve fqinje: Italisë dhe Greqisë, në Shqipëri. Megjithatë, mbetet ende e paqartë nëse të tilla investime janë shoqëruar me investime në teknologji të përparuar gjë që do të shërbente si premisë për të rritur produktivitetin.

Vëllimi i importeve shqiptare arriti në 1.5 miliardë usd. Importet përfshijnë si mallra të konsumit ashtu edhe makineri e pajisje. Importi i makinerive e pajisjeve përbën rreth 16 për qind të importeve ose rreth 5 për qind të PBB-së. Tërthorazi ky tregues na orienton se ka patur rritje të investimeve private.

Deficiti korent u përkeqësua, duke regjistruar nivelin 9.5 për qind të PBB-së nga 6.1 për qind një vit më parë. Përkeqësimi i deficitit korent erdhi si pasojë e thellimit të deficitit tregtar. Financimi i llogarisë korente është mundësuar kryesisht nga të ardhurat e emigrantëve si dhe nga aktiviteti i turizmit. Deficiti korent, i cili shënon nivelin 447.6 milionë usd është financuar nga flukset hyrëse të kapitalit në masën 75 për qind. Peshën kryesore në financimin e tij e zënë investimet e huaja direkte (135 milionë usd) dhe borxhi i jashtëm (142.7 milionë usd).

Zhvillimet jo shumë të favorshme në sektorin e jashtëm të ekonomisë përsëri nuk kanë ushtruar presione të forta për nënçmimin e monedhës së vendit. Gjatë vitit 2002, kursi i këmbimit të lekut ndaj valutave kryesore ka ndjekur kryesisht prirjet sezonale të faktuara edhe në vitet e mëparshme, si edhe ecurinë e valutave kryesore në tregun ndërkombëtar të këmbimit. Krahasuar me një vit më parë mesatarisht leku u nënçmua me 3.03 pikë përqindjeje në raport me euron dhe u mbiçmua 2.32 pikë përqindjeje në raport me dollarin amerikan. Si faktor i rëndësishëm për nënçmimin e lekut konsiderohet paniku bankar i periudhës mars-prill, që u shoqërua me lëkundje besimi në monedhën vendase dhe rritje të parasë në qarkullim. Por, janë zhvillimet në tregjet ndërkombëtare ato të cilat përcaktojnë lëvizjen e monedhës së vendit. Ecuria e kursit euro/usd në tregun ndërkombëtar përcaktoi edhe nënçmimin e lekut kundrejt euros.

Në varësi nga këto zhvillime, gjatë vitit 2002, Banka e Shqipërisë ka ndërhyrë në tregun e brendshëm të këmbimeve valutore, në dy periudha: mars-prill-maj dhe dhjetor. Kahu i ndërhyrjes ka qenë i ndryshëm për të dyja periudhat. Në periudhën e parë janë shitur rreth 5 milionë dollarë amerikanë, ndërkohë që në muajin dhjetor, janë blerë rreth 2 milionë dollarë amerikanë.

II. INFLACIONI DHE POLITIKA MONETARE.

Norma vjetore e inflacionit për fundin e vitit 2002 arriti në 2.1 për qind. Zhvillimet në çmimet e konsumit gjatë vitit 2002, shfaqën një tendencë të ndryshme nga një vit më parë. Nëse në vitin 2001 inflacioni mbeti në nivele relativisht të ulëta dhe brenda objektivit, presionet për inflacion më të lartë u rritën në dy muajt e fundit të tij, duke bërë që norma e inflacionit në fund të vitit të arrinte 3.5 për qind. Viti 2002 filloi me norma të larta inflacioni, gati sa dyfishi i kufirit të sipërm të objektivit. Normat më të larta se objektivi ishin të pranishme pothuaj gjatë gjithë vitit dhe u ulën ndjeshëm në dy muajt e fundit të tij. Në përgjithësi, inflacioni për periudhën afatmesme ka shfaqur një tendencë rritëse. Norma mesatare vjetore e inflacionit është rritur nga 0.4 dhe 0.1 për qind në vitet 1999 dhe 2000, në 3.1 dhe 5.4 për qind përkatësisht në vitet 2001 dhe 2002 ai pasojë e një ambienti ekonomik më inflacionist gjatë vitit 2002.

Në vitin 2002 kanë vepruar një sërë faktorësh të cilët kanë diktuar zhvillimet në çmimet e konsumit. Këta faktorë kanë vepruar në të dy krahët: të kërkesës dhe të ofertës. Veprimi në raporte të caktuara i këtyre faktorëve si dhe fakti që faktorët e kahut të kërkesës vepruan në vijim të njëri-tjetrit duke dhënë ndikime më afatgjata bënë që Banka e Shqipërisë të reagoonte me maturi.

Ndër faktorët më të rëndësishëm që vepruan në ecurinë e inflacionit mund të përmenden:

- ❖ rritja e parasë jashtë bankave tej parashikimeve në periudha të caktuara të vitit dhe rritja e peshës së agregatit më likuid, M1 në ofertën monetare, në gjysmën e parë të vitit;
- ❖ nënçmimi i monedhës së vendit, gjithashtu në gjysmën e parë të vitit;
- ❖ rritja e çmimeve të produkteve ushqimore në tregjet prej nga importon Shqipëria dhe një inflacion më i lartë se objektivi në Eurozonë;
- ❖ rritja e çmimit të energjisë elektrike në dhjetor të vitit 2001, e cila u mbart në çmimet e mallrave të konsumit, sidomos në gjysmën e parë të vitit. Gjithashtu, situata energjitike e pastabilizuar veproi si një faktor i rëndësishëm për çmime më të larta;
- ❖ kushtet klimaterike, si moti i ftohtë i fillimvitit dhe përmbytjet e vjeshtës, ndikuan më tepër rritjen e çmimeve të transportit dhe për rrjedhojë të produkteve ushqimore;
- ❖ rritja spekulative e çmimeve, sidomos në prag të festave të fundvitit.

Megjithatë intensiteti i veprimit të këtyre faktorëve ishte më i fuqishëm në gjysmën e parë të vitit atëherë edhe normat e inflacionit rezultuan më të larta në këtë periudhë dhe erdhën duke u zbutur më pas. Në reduktimin e inflacionit ndikuan edhe kujdesi në kryerjen e shpenzimeve buxhetore, reduktimet e çmimeve në grupin "komunikim", si pasojë e gjallërimit të shërbimit të telefonisë celulare në Shqipëri si dhe fushata që vetë Banka e Shqipërisë ndërmoi në fund të vitit, për të zbutur fenomenin e spekulimit me çmimet.

Politika monetare e ndjekur nga Banka e Shqipërisë në vitin 2002, gjithashtu ishte disi e ndryshme krahasuar me vitet '98-00. Në përgjithësi, politika monetare e zbatuar në vitet e fundit ka patur karakter zbutës. Në vitin 2001, në përgjigje të presioneve për inflacion më të lartë, politika monetare ishte neutrale, ndërsa në vitin 2002 kaloi në politikë shtrënguese në pjesën më të madhe të vitit. Jo vetëm kaq, por në ndryshim nga historia dhjetëvjeçare e veprimtarisë së Bankës së Shqipërisë, për rreth tre muaj iu dha prioritet ruajtjes së qëndrueshmërisë së sistemit bankar. Me këtë vendim, Banka e Shqipërisë shmangu përhapjen e panikut bankar dhe shtrirjen e tij për një periudhë kohe më të gjatë. Ruajtja e qëndrueshmërisë së sistemit bankar, megjithëse në pamje të parë duket sikur kërcënoi arritjen e objektivit të inflacionit, në fakt i shërben qëndrueshmërisë afatgjatë të çmimeve. Zhvillimet deri në fund të vitit 2002 provuan se Banka e Shqipërisë mori vendimet e duhura.

Në tërësi, politika monetare në vitin 2002 ka qenë politikë e shtrënguar në përgjigje të presioneve për norma më të larta inflacioni. Por, ajo nuk ka qenë njëtrajtësisht e shtrënguar gjatë gjithë vitit. Në përputhje me ecurinë e inflacionit dhe të zhvillimeve monetare, politika monetare e Bankës së Shqipërisë gjatë vitit 2002 mund të ndahet në tre periudha:

- ***Në muajt janar-shkurt u ndoq një politikë monetare neutrale.***

Normat e larta të inflacionit në fillim të vitit 2002, të ndikuara nga faktorë të kahut të ofertës nuk bënë të nevojshme rritjen e normës së interesit. Në tërësi, treguesit monetarë u përmirësuan dhe likuiditeti pati një kthim të shpejtë në sistem. Banka e

Shqipërisë tërhoqi likuiditetin e tepërt nëpërmjet ankandeve të repos. Ajo nuk financoi deficitin buxhetor. Normat e interesit kanë qenë përgjithësisht të qëndrueshme.

- ***Në muajt mars-shtator u ndoq një politikë monetare shtrënguese.***

Tërheqja e depozitave nga dy bankat më të mëdha të sistemit bankar shqiptar, që filloi në mes të muajit mars 2002, ndryshoi rrjedhën e zhvillimeve monetare dhe krijoi presione shtesë për inflacionin. Përhapja e panikut ishte një fenomen i paparashikuar. Të paktën ajo nuk u shkaktua prej situatës së sistemit bankar. Bankat në Shqipëri, megjithë disa probleme që shfaqin, të cilat mbikëqyren prej Bankës së Shqipërisë, por i bëhen të njohura edhe publikut nëpërmjet deklaratës së kërcënimit për sistemin financiar, paraqisnin situatë të shëndoshë financiare. Sistemi bankar shqiptar nga viti në vit ka ardhur duke u konsoliduar. Pra, paniku nuk mund të kishte nxitje apo bazë në situatën e sistemit bankar. Paniku u vlerësua se u shkaktua prej acarimit të situatës politike në atë periudhë, keqinterpretimit të ligjit "Për sigurimin e depozitave" si dhe informimit të pamjaftueshëm të depozituesve. Për pasojë, nga sistemi bankar u tërhoqën 23.4 miliardë lekë depozita, 73 për qind e të cilave përfaqësonin tërheqjen e depozitave në lekë. Këto tërheqje përfaqësonin 8.3 për qind të depozitave të vendosura në sistemin bankar shqiptar. Tërheqja e depozitave krijoi vështirësi për likuiditetin afatshkurtër të bankave dhe për financimin e deficitit buxhetor nëpërmjet tregut primar të bonove të thesarit. Kjo vështirësi u rëndua edhe më tepër në kushtet kur u bë e qartë se procesi i privatizimit në vitin 2002 nuk do të ecte me ritmet e parashikuara. Treguesit monetarë devijuan prej programit. Paraja jashtë bankave në këtë periudhë u rrit me 16.4 miliardë lekë. Vetëm në muajin prill norma vjetore e rritjes së këtij treguesi ishte 35.6 për qind, që është norma më e lartë e rritjes gjatë pesë viteve të fundit. Nga ana tjetër, leku u nënçmua kundrejt dy valutave kryesore dhe njëkohësisht u forcuan presionet për rritjen e inflacionit. Për pasojë, sistemi bankar kaloi në mungesë likuiditeti nga pozicioni me tepëri prej 1.6 miliardë lekësh në muajin shkurt.

Strategjia e Bankës së Shqipërisë për të kapërcyer situatën konsistoi në:

- lejimin e devijimit prej programit monetar dhe plotësimin e nevojave të bankave me likuiditet. Duke injektuar likuiditetin e nevojshëm në treg bankat patën mundësi të plotësonin kërkesat për tërheqje të depozituesve dhe në këtë mënyrë kjo shërbeu si masë për të frenuar përhapjen e panikut. Përveç kësaj, duke patur likuiditet bankat vepruan normalisht në tregun primar të bonove të thesarit;
- financimin e Qeverisë për të siguruar vijueshmëri normale të shpenzimeve. Por, duke qenë se presionet për inflacion ishin forcuar, Banka e Shqipërisë kërkoi dhe gjeti mirëkuptimin e Qeverisë Shqiptare për të qenë maksimalisht e kujdesshme në kryerjen e shpenzimeve. Objektivat sasiorë fiskalë u respektuan rigorozisht. Këshilli Mbikëqyrës i Bankës së Shqipërisë mori vendimin që Qeveria të financohej deri në 8 për qind të të ardhurave mesatare buxhetore për tre vitet e fundit. Por, përmirësimi i situatës më shpejt sesa pritej nuk e bëri të nevojshëm këtë zbatimin e kësaj mase;
- rritjen e normës bazë të interesit me 1.5 pikë përqindjeje për të nxitur rritjen e normave të interesit për depozitat. Kjo masë siguroi fitime reale më të larta për depozituesit dhe i nxitu ata për të kthyer paratë në banka. Përveç kësaj, u synua thellimi i diferencës me interesat në valutë me qëllim që të ushtrohej presion për të mos lejuar nënçmimin e lekut;

- sqarimin e publikut për gjendjen reale të sistemit bankar si dhe efektet dhe dobitë e ligjit "Për sigurimin e depozitave" me qëllim që të zbutet efekti psikologjik negativ që u krijua.

Masat e marra siguruan shuarjen e tërheqjes së depozitave në fund të qershorit 2002 dhe rekuperimin e plotë të situatës brenda vitit 2002.

- ***Në muajt tetor – dhjetor u ndoq një politikë monetare neutrale.***

Duke marrë parasysh kthimin e likuiditetit në sistem, i cili solli një përmirësim të kushteve monetare, një qëndrueshmëri relative në normat e interesit dhe zbutjen e presioneve inflacioniste, Banka e Shqipërisë ka zbatuar një politikë monetare të kujdesshme, me tendencë zbutëse, në dy muajt e fundit të vitit. Në muajin nëntor, ajo adoptoi një qëndrim neutral ndaj normave të interesit. Në muajin dhjetor, karakteri neutral i qëndrimit të politikës monetare u përforcua më tej me ndryshimin e formës së ankandit, nga ankand me shumë të përcaktuar në ankand me shumë të papërcaktuar dhe me normë interesi fikse. Ky ndryshim përfaqëson një ulje të ndjeshme në koston e huamarrjes së bankave.

Për pasojë, objektivat sasiorë të detyrueshëm për zbatim nga Banka e Shqipërisë u respektuan. Mjetet e brendshme neto rezultuan 7.97 miliardë lekë më pak se objektivi i sipërm i tyre; mjetet valutore neto rezultuan 3.55 milionë dollarë më shumë se kufiri i poshtëm objektiv. Në përputhje me regjimin aktual të politikës monetare, Banka e Shqipërisë synon kontrollin e likuiditetit në ekonomi, duke e parë atë të lidhur ngushtë me nivelin e çmimeve. Gjendja e likuiditetit dhe e treguesve monetarë në ekonomi kontrollohet nëpërmjet respektimit të këtyre objektivave sasiorë.

III. FINANCAT PUBLIKE.

Ecuria e treguesve të buxhetit për vitin 2002 u kushtëzua nga mungesa e të ardhurave të privatizimit; nga tërheqjet e depozitave si dhe nga ulja e parashikimit për rritjen ekonomike gjë që do të thoshte më pak të ardhura për buxhetin. Prandaj, për të ruajtur ekuilibrin e këtyre treguesve dhe për të respektuar objektivat sasiorë, u veprua me një kontroll rigoroz në kryerjen e shpenzimeve.

Deficiti buxhetor arriti 6.2 për qind ndaj PBB-së ose 2.4 pikë përqindjeje më i ulët se një vit më parë. Konsolidimi i financave të Shtetit Shqiptar ka rezultuar në përvijimin e një tendence të pastër të reduktimit të deficitit buxhetor për periudhën 1999-2002. Reduktimi i deficitit buxhetor u siguria prej rritjes së të ardhurave me ritëm më të lartë se shpenzimet.

Reduktimi i deficitit buxhetor u siguria prej rritjes së të ardhurave me ritëm më të lartë se shpenzimet. Të ardhurat buxhetore u rritën me 11.4 për qind krahasuar me një vit më parë. Megjithatë, niveli i planifikuar u realizua në masën 95 për qind. Shpenzimet u rritën me 3.2 për qind krahasuar me një vit më parë dhe niveli i realizimit të planit ishte 90 për qind.

Niveli i realizimit të planit të të ardhurave buxhetore është ndikuar prej realizimeve në masën 92 e 91 për qind të planit të të ardhurave tatimore dhe doganore. Niveli i realizimit të të ardhurave buxhetore është e qartë që mbetet ende i ndikuar negativisht nga evazoni fiskal, nga niveli i korrupsionit dhe i kontrabandës në vend. Për këtë arsye, forcimi i masave kundër këtyre fenomeneve është i lidhur drejtpërdrejt me përmirësimin e pozicionit fiskal.

Përsa i përket shpenzimeve, vërehet që shpenzimet kapitale janë realizuar në masën 73 për qind ndërkohë që shpenzimet korente zunë 81 për qind të shpenzimeve gjithsej, nga 74.6 për qind që ishte parashikuar.

Viti 2002, gjithashtu, nuk i shpëtoi dot fenomenit të zakonshëm të përqendrimit të shpenzimeve në muajin dhjetor. Niveli i shpenzimeve të muajit dhjetor tejkaloi planin buxhetor. Të paktën prej vitit 1997 po ruhet e njëjta situatë gjë që bën të nevojshëm shtimin e vëmendjes në harmonizimin e ritmit të shpenzimeve.

IV. ZHVILLIMET NË SISTEMIN BANKAR.

Gjendja e sistemit bankar shqiptar për vitin 2002 vlerësohet e shëndetshme. Aktiviteti i sistemit bankar është zgjeruar me rreth 21 miliardë lekë ose 3.4 për qind në terma realë. Fitimi i rezultuar është 3.9 miliardë lekë. Pozicioni i kapitalit është forcuar më tej dhe norma e mjaftueshmërisë së kapitalit ka arritur në 31.5 nga 12 për qind që është norma minimale e lejuar.

Sistemi bankar shqiptar është zgjeruar me subjekte të reja dhe ka shtrirë më tej rrjetin e tij. Në vitin 2002 iu dha licenca Bankës së Kreditit të Shqipërisë. Aktualisht, veprojnë 14 banka tregtare, të cilat e zgjeruan rrjetin e tyre me 9 degë dhe 1 agjenci të reja. Përveç bankave, po krijohen dhe licencohen edhe subjekte të reja financiare, të cilat do të ndikojnë në zhvillimin e sistemit financiar në Shqipëri dhe do të çojnë në reduktimin e peshës së sistemit bankar në të. Kështu, në vitin 2002 janë licencuar 1 subjekt financiar jobankë; 20 zyra këmbimi valutor; 113 shoqëri të kursim-kreditit dhe 2 unione të këtyre shoqërive.

Rritja e numrit të subjekteve financiare dhe zgjerimi i aktivitetit të tyre do të rrisë shkallën e ndërmjetësimit financiar në Shqipëri. Megjithë zhvillimet pozitive në vitet e fundit, përsëri ndërmjetësimi financiar është në nivele të ulëta, madje më të ulëta sesa rajoni. Raporti i depozitave me afat është rreth 40.1 për qind të PBB-së nga rreth 50 për qind që është niveli mesatar për vendet e Europës Lindore e Qendrore. Ndërkohë, kredia e brendshme është rreth 35.1 për qind e PBB-së, por kredia për ekonominë është vetëm 7.2 për qind nga rreth 40 për qind mesatarisht në vendet e Europës Lindore dhe Qendrore. Diferenca midis treguesit të kredisë së brendshme dhe kredisë për ekonominë, përfaqëson kreditimin e sektorit bankar për Qeverinë. Kërkesa ende e lartë në raport me nivelet e vendeve më të zhvilluara, e Qeverisë Shqiptare për të financuar deficitin buxhetor mban disi të deformuar dhe aktivitetin kreditues. Megjithatë, zhvillimet në vitet e fundit kanë qenë pozitive. Reduktimi i vazhdueshëm i deficitit buxhetor ka rritur mundësinë e bankave për të kredituar ekonominë. Raportet e kredisë së brendshme dhe të kredisë për ekonominë ndaj PBB-së një vit më parë kanë qenë 45 dhe 4.6 për qind përkatësisht.

Pozitiv është fakti që zgjerimi i aktivitetit bankar është pasojë e një aktiviteti më intensiv të bankave private dhe të atyre me kapital të përbashkët. Në këtë mënyrë, po krijohen premisa edhe për reduktimin e vazhdueshëm të pozicionit dominues të Bankës së Kursimeve.

Megjithatë, në krahasim me një vit më parë, ritmet e zgjerimit të aktivitetit bankar dhe treguesit e rentabilitetit kanë një përkeqësim të lehtë. Të ardhurat neto të shprehura në raport me aktivet mesatare dhe fondet e veta të bankave, për vitin 2002, kanë rezultuar 1.2 dhe 19.1 për qind nga 1.5 dhe 21.6 për qind që ishin një vit më parë. Kjo situatë pasqyron ndikimin që pati në sistemin bankar paniku i shkaktuar në muajt mars – prill të vitit 2002. Për pasojë, Banka e Shqipërisë konkludon që sistemi bankar është i shëndoshë, por qëndrueshmëria e tij mbetet ende e brishtë.

Me ritme të kënaqshme është zhvilluar *aktiviteti i kreditimit të bankave* për ekonominë e vendit. Kredia e re e lëvruar nga bankat ka qenë 62.6 miliardë lekë nga 40.6 miliardë lekë në vitin 2001. Teprica e kredisë për sistemin bankar, në fund të vitit 2002, rezulton 47.4 miliardë lekë ose 16.6 për qind e depozitave të këtij sistemi. Në tërësi, treguesit e kredisë janë përmirësuar. Në periudhën 1993-2000 sistemi bankar ka dhënë kredi në masën 79.5 miliardë lekë. Për vitet 2001-2002, kredia e re e dhënë arrin në 103.2 miliardë lekë. Kjo do të thotë që kreditimi mesatar vjetor për këto dy vite është rreth 5 herë më shumë sesa për periudhën 1993-2000. Zgjerimi i rrjetit të bankave dhe i aktivitetit të tyre na bën të jemi optimistë për rritjen e kreditimit në të ardhmen.

Përveç bankave, zgjerimi i skemave të mikrokredive dhe institucioneve financiare jobankare është një tjetër zhvillim i dobishëm, i cili do të çojë në rritje të kreditimit të ekonomisë. Vlerësohet se prej këtyre institucioneve janë dhënë rreth 4 miliardë lekë kredi gjatë vitit 2002. Skemat e mikrokredive kanë përparësinë se shtrihen edhe në zona ku nuk ka degë bankash, sidomos në zonat rurale të vendit si dhe krijojnë mundësi kreditimi për biznesin e vogël. Këto janë dhe arsyet që në tërësi vlerësohet se kreditimi joformal po vjen duke u tkurrur.

Kredia e dhënë nga sistemi bankar edhe në vitin 2002 ka ruajtur karakteristikat e saj strukturore. Kështu, ajo është 67 për qind në valutë; 100 për qind për sektorin privat dhe 71 për qind afatshkurtër. Përveç kësaj sektori i tregtisë vazhdon të jetë i preferuar në kreditim.

Aktiviteti kreditues i bankave, pavarësisht nga përshejtimi në vitet e fundit, nuk është shoqëruar me përkeqësim të cilësisë së portofolit të kredive. Kreditë me probleme përfaqësojnë 5.6 për qind të portofolit të kredive nga 6.9 për qind që ishte ky tregues një vit më parë. Gjithashtu, struktura e kredive me probleme nuk ka pësuar ndryshime duke mos shfaqur shqetësime për rritje të kategorisë me rrezik më të lartë, që është kategoria e huave të klasifikuara si të humbura.

V. MBIKËQYRJA BANKARE.

Funksioni i mbikëqyrjes bankare përbën shtyllën e dytë të rëndësishme të veprimtarisë së Bankës së Shqipërisë. Misioni i Bankës së Shqipërisë si autoritet rregullator është:

- të sigurojë qëndrueshmërinë e sistemit bankar dhe të mbrojë interesat e depozituesve dhe të publikut të gjerë;
- të sigurojë një sistem bankar të shëndoshë, aktiviteti i të cilit të jetë transparent dhe i udhëhequr drejt ekonomisë së tregut;
- të rrisë besimin e investuesve dhe të depozituesve nëpërmjet mbështetjes së zhvillimit të industrisë bankare dhe efikasitetit të saj.

Objektivi kryesor strategjik është ai i shpallur nga Komiteti i BIS Bazelit për mbikëqyrjen bankare: **"Asnjë njësi të mos i shpëtojë mbikëqyrjes dhe mbikëqyrja të jetë e mjaftueshme"** si dhe respektimi i 25 parimeve bazë të këtij Komiteti për mbikëqyrje bankare të kujdesshme.

Aktiviteti i mbikëqyrjes bankare, në vitin 2002, është përqendruar në plotësimin dhe rishikimin e kuadrit rregullativ, në analizimin dhe në inspektimin e aktivitetit të bankave dhe të subjekteve të tjera që mbikëqyren prej Bankës së Shqipërisë. Në kuadrin rregullator u hartuan një sërë rregullash të reja, të cilat synojnë të mos lënë jashtë mbikëqyrjes aktivitete të subjekteve të caktuara.

Gjatë vitit 2002 u realizuan 13 inspektime të plota dhe 11 të pjesshme dhe u vu re se:

- Zgjerimi i aktivitetit kreditues është shoqëruar me një përmirësim të portofolit të kredisë, ndonëse evidentohen akoma disa mangësi si: fillimi i aktivitetit kreditues pa siguruar më parë një ekip të përgatitur; mosmbështetja në politika dhe procedura të plota dhe të sakta.
- Është rikthyer besimi i publikut në sistemin bankar pas panikut që mbizotëroi në muajt mars – prill 2002.
- Drejtimi i lartë i bankave, në përgjithësi, ka reaguar pozitivisht ndaj problemeve të ngritura në ekzaminimet e kryera, por nuk ka treguar kujdesin e duhur për: përmirësimin e politikave dhe të procedurave të aktivitetit të bankës; plotësimin e kuadrit rregullativ të aktivitetit të bankës; zbatimin e planbiznesit të bankës.

Gjatë inspektimeve të kryera janë konstatuar shkelje të natyrave të ndryshme. Në tërësi, këto shkelje janë vlerësuar jo të rëndësishme dhe me pasoja jo të rënda për bankat. Në varësi të shkeljeve të evidentuara, janë përcaktuar masat korrektuese ose ndëshkimore, mbështetur në dispozitat e ligjit "Për bankat në Republikën e Shqipërisë" dhe në aktet nënligjore të Bankës së Shqipërisë si: rekomandime apo sugjerime për të korrigjuar parregullsitë e vogla; kërkesa për të paraqitur në Bankën e Shqipërisë një program masash për rregullimin e gjendjes së bankës, në rast të ndeshjes së parregullsive, duke përcaktuar edhe afatet përkatëse; masa ndëshkuese ndaj administratorëve që kanë të bëjnë me shkeljet e konstatuara ndaj kuadrit ligjor dhe rregullativ në fuqi.

Duke patur parasysh rëndësinë që ka funksioni i mbikëqyrjes bankare, në bashkëpunim me Bankën Botërore, është hartuar plani i zhvillimit afatmesëm të mbikëqyrjes bankare me efekt deri në vitin 2004. Zbatimi i këtij plani ka për qëllim të rrisë shkallën e sigurisë së sistemit bankar në Shqipëri, nëpërmjet zbatimit me efikasitet të standardeve për një veprimtari bankare të shëndoshë dhe të sigurtë.

Forcimi i aftësive mbikëqyrëse është konsideruar si një detyrë e rëndësishme me qëllim që të parandalohen problemet dhe të minimizohen rreziqet kundrejt të cilave ekspozohet sistemi bankar. Rëndësia e kësaj ndërmarrjeje rritet edhe më shumë përballë përpjekjeve dhe zbatimit të masave për liberalizimin e mëtejshëm të ekonomisë dhe për rritjen e shkallës së integritetit të saj.

VI. SITUATA FINANCIARE E BANKËS SË SHQIPËRISË.

Për vitin 2002, opinioni i kontrollorëve të pavarur është se pasqyrat financiare të Bankës së Shqipërisë paraqesin në mënyrë të drejtë, në të gjitha aspektet materiale, pozicionin financiar të Bankës dhe rezultatet e aktiviteteve të saj, ndryshimeve në kapitalin e vet dhe të fluksit të parasë për fundin e vitit janë në përputhje me Standardet Ndërkombëtare të Kontabilitetit.

Totali i bilancit të Bankës së Shqipërisë rezultoi 213 miliardë lekë ndërsa fitimi neto arriti në 9.7 miliardë lekë ose 8.9 për qind më i lartë se një vit më parë.

Rezerva valutore përbën një burim të rëndësishëm të të ardhurave në valutë për Bankën e Shqipërisë. Në fund të vitit 2002, rezerva valutore arriti në 838.9 milionë dollarë amerikanë ose 13.8 për qind më shumë se një vit më parë.